

POSTANOWIENIE

10 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)

SSN Beata Janiszewska

SSN Mariusz Załucki (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 10 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej E. O.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Świdnicy

z 14 września 2023 r., II Ca 576/23,

w sprawie z urzędu

z udziałem E. O.

o zezwolenie na przyjęcie do szpitala psychiatrycznego,

**uchyla zaskarżone postanowienie w pkt II i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Świdnicy do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Beata Janiszewska

Jacek Grela

Mariusz Załucki

[SOP]

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 3 marca 2023 r. Sąd Rejonowy w Kłodzku stwierdził, że przyjęcie uczestnika postępowania E.O. do szpitala psychiatrycznego było zasadne i umorzył postępowanie.

Sąd ten ustalił, że E. O. został przyjęty 6 lutego 2023 r. do szpitala psychiatrycznego w trybie art. 23 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego

(dalej: u.o.z.p.). Uzasadniając przyjęcie wskazano, że uczestnik z powodu halucynacji słuchowych i urojeń prześladowczych spowodował wypadek na skuterze, podjął próbę podpalenia się, po czym się oddalił. O przyjęciu uczestnika do szpitala psychiatrycznego zdecydował lekarz psychiatra, a przyjęcie zostało zatwierdzone przez drugiego lekarza psychiatrę.

Podczas wysłuchania 8 lutego 2023 r. E. O. stał na stanowisku, że przyjęcie go do szpitala psychiatrycznego nie było zasadne.

Uczestnik został wypisany ze szpitala psychiatrycznego 13 lutego 2023 r., przed wypisaniem wyraził zaś zgodę na hospitalizację.

Umarzając postępowanie, Sąd Rejonowy działał na podstawie art. 26 ust. 1 u.o.z.p. Zaznaczył, że zgodę uczestnika należy uznać za świadomą, gdyż została wyrażona, gdy jego stan psychiczny uległ poprawie na tyle, że mógł on opuścić szpital.

Postanowieniem z 14 września 2023 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez uczestnika, Sąd Okręgowy w Świdnicy zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że uchylił zatwierdzenie przyjęcia uczestnika postępowania do szpitala psychiatrycznego jako zasadnego i oddalił apelację w pozostałym zakresie.

Uczestnik postępowania zarzucił, że Sąd zaniechał wysłuchania go przed umorzeniem postępowania w sposób wymagany w art. 26 ust. 2 u.o.z.p. Jednakże w ocenie Sądu Okręgowego za wystarczające należało uznać wysłuchanie, które odbyło się dwa dni po przyjęciu uczestnika do szpitala psychiatrycznego. Wysłuchanie odbyło się przed sądem opiekuńczym i z jego treści wynika, że uczestnik nie wyrażał zgody na przyjęcie do szpitala psychiatrycznego. Nie ma w aktach sprawy okoliczności, które wskazywałyby na to, że w trakcie wysłuchania zachodziły przeszkody w komunikacji z uczestnikiem, aby nie miał on swobody w wyrażeniu swoich ocen czy żądań.

W myśl art. 26 u.o.z.p. do umorzenia postępowania dochodzi, jeśli sąd uzna, że osoba przyjęta do szpitala wbrew własnej woli wyraziła następnie zgodę na hospitalizację. Sąd zaznaczył, że przyjmując, iż zgoda została wyrażona, oparł się nie tylko na treści wysłuchania uczestnika, któremu ustawa nie nadaje waloru

wiążącego, lecz na całokształcie okoliczności sprawy i przeprowadzonych dowodach.

Uczestnik postępowania zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego skargą kasacyjną, w której zarzucił naruszenie art. 26 ust. 2 u.o.z.p., poprzez błędną wykładnię skutkującą uznaniem, że ustawodawca nie wprowadził szczególnego trybu czynności wysłuchania osoby przyjętej do szpitala psychiatrycznego, która następnie wyraziła zgodę na pobyt w tym szpitalu, a także, że ustawodawca nie determinuje zakresu wysłuchania osoby, której postępowanie dotyczy. Domagał się m.in. uchylecia zaskarżonego postanowienia w części i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadna w zakresie, w jakim zmierzała do uchylecia zaskarżonego postanowienia.

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego zajmuje szczególną pozycję wśród aktów prawnych z zakresu prawa medycznego. Jej przedmiotem jest wyjątkowo skomplikowana materia sytuacji prawnej osób dotkniętych zaburzeniami psychicznymi. Ustawa dotyczy delikatnej kwestii środków, które mają pozwolić na poddanie takich osób badaniu, hospitalizacji i leczeniu. Przyjęte formy oddziaływania ingerują w cenne dobra osobiste człowieka, jego wolność i nietykalność cielesną, dlatego trudnym zadaniem jest wyznaczenie granicy legalności takich działań, w pewnych okolicznościach podejmowanych nawet wbrew woli bezpośrednio zainteresowanego.

Jednym z zagadnień, które pojawiają się na kanwie wskazanej ustawy, jest problematyka zgody pacjenta psychiatrycznego na udzielenie świadczenia zdrowotnego. Pojęcie zgody zdefiniowano w art. 3 pkt. 3 u.o.z.p., według którego termin ten oznacza swobodnie wyrażoną zgodę osoby z zaburzeniami psychicznymi, która – niezależnie od stanu jej zdrowia psychicznego – jest rzeczywiście zdolna do zrozumienia przekazywanej w dostępny sposób informacji

o celu przyjęcia do szpitala psychiatrycznego, jej stanie zdrowia, proponowanych czynnościach diagnostycznych i leczniczych oraz o dających się przewidzieć skutkach tych działań lub ich zaniechania. Ta definicja precyzuje przesłanki, które powinny być spełnione, aby z oświadczeniem złożonym przez pacjenta psychiatrycznego można było wiązać przewidziane w ustawie skutki wyrażenia zgody.

Istotną kwestią pojawiającą się w praktyce stosowania przepisów tej ustawy jest także tzw. zgoda następca, związana z przymusowym przyjęciem pacjenta psychiatrycznego do szpitala. Przyjęcie do szpitala psychiatrycznego stanowi bowiem bardzo dotkliwą formę oddziaływania na sytuację życiową osoby dotkniętej chorobą psychiczną. Dlatego konieczne jest istnienie mechanizmów kontroli legalności działań z tym związanych, które w prawie polskim przewidziano m.in. w art. 25 u.o.z.p.

Kontrola legalności hospitalizacji przestaje przy tym być aktualna, gdy po przyjęciu dana osoba wyraziła zgodę na pobyt w szpitalu. Stosownie do obowiązujących w tej mierze przepisów, zwłaszcza art. 26 ust. 1 u.o.z.p., postępowanie kontrolne pozostające w jurysdykcji sądowej, winno wówczas ulec obligatoryjnemu zakończeniu: sąd winien umorzyć postępowanie.

W tym zakresie wyjaśnienia wymaga, iż art. 26 ust. 2 u.o.z.p. nakazuje sądowi przed umorzeniem postępowania wysłuchanie osoby przyjętej do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody. Z treści tego przepisu niewątpliwie wynika więc obowiązek procesowy sądu, jakim jest wysłuchanie osoby przyjętej do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody, oraz sekwencja czynności, jakich sąd winien dokonać. Wysłuchanie ma się odbyć przed umorzeniem postępowania, zwłaszcza że ustawodawca wskazał, iż sąd „umorzy postępowanie, jeżeli uzna, że osoba ta wyraziła zgodę”.

Z redakcji art. 26 ust. 1 i 2 u.o.z.p. należy wyprowadzić trzy istotne wnioski. Po pierwsze, umorzenie postępowania jest obowiązkiem sądu, jeżeli stwierdzi, że pacjent wyraził zgodę, o której tam mowa. Po drugie, analiza wyrażenia przez pacjenta zgody zawsze musi poprzedzać decyzję o umorzeniu postępowania. Po trzecie, sformułowanie „jeżeli uzna, że osoba ta wyraziła zgodę”, przesądza, że sąd

ma możliwość uznania, iż doszło albo nie doszło do wyrażenia zgody. Obowiązkiem sądu jest przy tym zbadanie tego, czy zgoda następcza spełnia cechy zgody, o których mowa w art. 3 pkt 4 u.o.z.p., a zatem czy pacjent wyraził zgodę spełniającą wskazane w tym przepisie kryteria. Chodzi tutaj o takie elementy jak swoboda wyrażenia, rzeczywista zdolność do zrozumienia przekazywanej informacji, dostępność informacji, zakres informacji (która musi obejmować cel przyjęcia do szpitala psychiatrycznego), stan zdrowia osoby przyjmowanej, czynności diagnostyczne i lecznicze oraz dające się przewidzieć skutki tych działań lub ich zaniechań – co powinno być adekwatne do rodzaju świadczenia zdrowotnego.

Cechą charakterystyczną normatywnego ujęcia zgody pacjenta psychiatrycznego jest nawiązanie do ukształtowanych w nauce prawa i w orzecznictwie koncepcji uwarunkowań prawnie skutecznej zgody, zwłaszcza w sferze udzielania pacjentowi informacji potrzebnych do podjęcia decyzji. Dopiero wówczas, gdy sąd dojdzie do przekonania, że w sprawie wyrażono zgodę odpowiadającą treści art. 3 pkt 4 u.o.z.p., winien umorzyć postępowanie.

W realiach sprawy decyzja procesowa o umorzeniu postępowania była nieprawidłowa. Nie doszło do odpowiadającego wymogom obowiązującego prawa wysłuchania pacjenta psychiatrycznego. Pozory wysłuchania, na które powołał się Sąd *meriti*, nie są wystarczające. Dlatego rację ma skarżący, że w sprawie doszło do naruszenia 26 ust. 2 u.o.z.p.

Powyższe, skutkowało uwzględnieniem skargi kasacyjnej i orzeczeniem na zasadzie wynikającej z art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 13 § 2 i art. 108 § 2 k.p.c.

Beata Janiszewska

Na mocy art. 330 § 1 k.p.c. stwierdzam
niemożność podpisania uzasadnienia
postanowienia przez sędziego SN Jacka Grełę
z powodu długotrwałej nieobecności
Beata Janiszewska

Mariusz Załucki